

August Ahlqvistin ensimmäisistä keruumatkoista

August Ahlqvistin lukuisien tutkimusmatkojen kertomukset ovat jatkuvasti olleet tiedemiesten luettavissa. Niissä hän on yksityiskohtaisesti kertoillut matkareiteistään ja selostanut havaintojaan. Ennen kaikkea kansallisten tieteidemme harjoittajat ovat näistä matkakertomuksista saaneet runsain määrin hyviä tietoja.

Ahlqvistin varhaisimmat keruumatkat v. 1846 ja 1847 ovat kuitenkin jääneet melkein tuntemattomiksi.¹ Eräät piilossa pysyneet muistiinpanot ja jotkut muutkin tiedonsirpaleet valottavat silti jossain määrin näitä nuoren ylioppilaan ensimmäisiä tutkimusretkiä.

Ylioppilaaksi tultuaan 1844 Ahlqvisti matkusteli kotiseutuaan kauempana. Niinpä pääsiäisloman 1845 hän oleskeli Liperissä ja samana vuonna hän vietti muutaman elokuisen viikon Punkaharjun seuduilla Kauvonniemen kylässä ohjailemassa ylioppilastoveriensa suomen kielen harrastuksia².

Yliopistolliset opintonsa Ahlqvist aloitti vasta syksyllä 1845. Lokakuun 8:nä valitsi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura hänet Herman Kellgrenin suosituksesta jäsenekseen. Näistä ajoista lähtien 19-vuotias ylioppilas ryhtyi kiinteästi edistämään seuran silloisia ajankohtaisia pyrkimyksiä. Kun kansanrunoudenkeruu oli tällöin uutena ja innostavana työmuotona, liittyi Ahlqvistkin niiden stipendiaattien joukkoon, jotka lähtivät vaellusmatkoille siten osoittaen kansaansa, sen kieleen ja hengenluomiin tuntemaansa harrastusta.

1. 4. 1846 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura myönsi 50 hopearuplan matka-apurahan »ylioppilas A. Ahlqvistille, joka oli puheenjohtajalle ilmoit-

¹ A:in tutkija Aukusti Simelius (nyk. Simojoki) valittaa väitöskirjassaan v. 1913 (s. 38), ettei matkoista »ole kertomuksia säilynyt».

² J. A. SCHAUMAN Från sex årtionden i Finland I (1892) s. 258'265.

tanut olevansa halukas lähtemään sellaiselle matkalle ja jonka taito tehtävän suorittamiseen oli tunnettu».

Ahlqvistin stipendiaattimatkan reitistä ei ole säilynyt tarkkoja tietoja. Yhtenä levähdyspaikkana oli Vierumäen kylä, jonne hän saapui kesäkuun iltana »kumppalinsa A:n keralla». Matkatoverina oli ylioppilas Aksel Asplund, jota tavallisesti nimitettiin Kotos Aspelundiksi. Matkamuistelmis- saan, joita värittää väkevä kotiseuduntunne¹, Ahlqvist kertoo joutuneensa Heinolassa nuorison ilonpitoon. Ylioppilaat huomasivat »kiikun taikka heidän kielellään, heiun pellon pientareella parhaillaan olevan liikkeessä». Täällä nuoriso lauloi, ja Ahlqvist kuvaa näkemäänsä mm.: »Tässä tulin vasta ensimmäisen kerran kuulemaan suomalaista laulua peri-suomalaisilta laulettavan. Ja vaikka tila oli iloitsemaan käsevä ja laulutkin siihen laatuun menevät, niin eleli kuitenkin pohjalla surkia-mielisyys, joka kaikessa Suomalaisessa runoilu-teossa on niin perinpohjaimmainen, niin ikään kun ilmasta hengitetty, että Bellmannin tapaista laulajaa en koskaan luule Suomettaren kielelle syntyvän.»

Osakunnan piirissä syntyneen suomalaisseuran ensimmäisessä kokouksessa 3. 11. 1846 Ahlqvist piti hauskan esitelmän »Rahvaan huvikkeista muuan esimerkki», jossa puolittain kaunokirjallisesti kuvaili ilmeisesti juuri tätä kyläkeinulla viiptymistään.

Tämän matkan säilynyt päiväkirjan fragmentti alkaa vasta kesäkuun loppupuolella:

»20. p. Kesäk. Aamusen syötyäni läksin Liperin selkärannalta veneellä Orivettä soutamaan, *Taipale*lta muka loihituja ja runoja kerätäkseni. Heponiemeen tultuani kuulin, täällä paljonkin vanhoja itkuvirsia löytyvän, ja kahden akan varsinkin erinomaisia itkiöitä olevan. Heponiemestä souda- time yli toiselle puolelle, jossa tämä on kirjoitettu siimeisellä nurmella. Tästä lähden Siikakoskelle pötkimään.

Auringon lasketessa istun nyt *Taipalen jo'en* rannalle, Komperon Kettulasta tultuani, jossa muuan *Maria Niiranen*, nuorellainen ihminen, lauloi arkil- lisen itkuvirsia taikka loihuja. Ilta on mitä ihanin. Tämän joen rannalle minä kerran konnun hankin, hankkijata jos lienee, niin sulokset on nämä metsät, niin ihanat nämä nurmet.

Illemmalla. Nyt olen Siikakoskella, sahan hyväntahtoisen Käyttäjän Söder- holmin luona. Parhaillaan pistetään todiumia. — Tämä oli siis ensimmäinen päiväni runon keruulle. Lykkyä vaan, August!»

Seuraavan, sunnuntaipäivän muistuinpanot ansainnevat myös julkai- semisen:

¹ ILMARI KOHTAMÄKI August Ahlqvistin kotiseuduntunteesta (Kotiseutu 1952 s.173—176).

»21. päiv. Siikakoskella olin yötä. Siitä kulin Taipalen kirkolle, vaan Jumalan palvelus oli jo loppunut, jonka tähden läksin *Taaria Naumatarta*, kirkolta pari viittäväliä lounatta kohden asuvaa hyvää loihaajata tapamaan, mut se läsi. Sielt' en siis saanutkaan mitään, vaan toisia tapasin laulajia, nimittäin: *Palka Hartikaisen*, jok' on Huotari Naumasen emäntä, *Tahvo Makkosen*, hyvän runoniekkan alun, jolta sain kolme neljä hänen tekemätänsä uudempaa runoa. Palka Hartikainen osasi koko joukon Kantelettaren kuuluvia runoja, ei kuitenkaan kaikkea muistanut tällä kertaa, jonka tähden päätin tullakseni tänne kokonaiseksi viikkokaueksi, muitakin kun on runon laulajia ja »katskun» tarinoijia. — *Oleksi Naumaselta* kuulin Sakun Jyrki Revon keralla aina Siikasalmeen asti kulkeneen, siltä kanteleita saaneen, ja vieläpä käskeneen uusiakin tekemään, vaan ne savustamaan ja niihin vanhat vuosiluvut panemaan, jotta muka vanhoilta tuntuisivat!!! Sitä mies on!

Päivän lasketessa vasta erkanin näistä hyväntahtoisista ihmisistä, ja tulin jalkaisin tänne Liperiin noin puolen yön aikana, väsyksissä ja nääntyneenä, jotta jo olin mehtään heittäytyä yöksi. Olinkin tänä päivänä lähelle 9. Ruohin virstaa astunut, ja siihen vielä kirjoittanut yhtä suoraa 6. tuntia.»

Tiistaina 30. 6. Ahlqvist kulki jalkaisin uudestaan Taipalelle ja seuraavana keskiviikkona hän oli ahkerassa runonkeruussa. Maria Surakka »lauloi 2 arkkia Kantelettaren runoja ja loihtuja. Sitte Palka Hartikaiselta vielä ¹ sain arkin loihtuja.» Viimeksimainittua laulajaa hän haastatti seuraavanakin päivänä. »Se haastoi puoli satua.» Lähellä asunut Taaria Naumanen lasketteli Ahlqvistille »kaikki loihut». Mutta »miehet tulivat lounatta syömään, sentähden estyi kirjoitanta». Myöhemmin hän laulatti Taariata »loppuun asti ja nytpä ne jo alkaaki loihut minulla olla selvällä jalellä. Saakkunoita sain pari kappaletta, vaan vaillinaisia nekin.»

Perjantaipäivänä 3. 7. Ahlqvist kierteli kylää, mutta runonlaulajat olivat arkitöissään eikä runoja kertynyt muistiinpanokirjaan. »Muutamia vanhoja rahoja sain kuitenkin», hän kertoo. Nyt runonkerääjä siirtyi Putain kylään. »Täältä sain yhden naururunon.» Lauantaina hän sai »koko joukon Kantelettaren runoja ja viidettä kymmentä arvoitustaki *Maria Karttuselta*, sahamiehen Hyttisen vaimolta».

Sunnuntaina 5. 7. Ahlqvist päättää »rahan puutteessa» keruunsa, mutta lupaa palata syksyllä uudestaan. Muistikirjaan on kerääjä merkinnyt pessimistisen selonteon:

»Edellä oleviin muistutuksiin pannut matkaemat Taipalen kylässä eivät saattaneet minulle muuta kun ajan ja rahan hukkaa, jota jälkimmäistä menetin lähes 4 hopia-Ruplaa, muuta saamatta, kun poikkinaisia runon palasia, nekin kaikki tyyni Kantelettaresta löytyvien runojen kappaleita. Tämä reissu kaduttaakin minua sangen paljon, ja lohdutukseksi niin paljon rahan tyhjiään käyttämisestä en löydä muuta, kun sen vanhan mietelmän:

¹ A. A. kirjoittaa yleensä ä:n ae:nä, mutta tässä en sitä ole ottanut huomioon.

erfarenhet kostar pengar! — Siis päätinkin heti parempiin laulupaikkoihin päästä, ja läksin sitä varten.»

Viivyttyään näin ainakin pari viikkoa Pohjois-Karjalassa Ahlqvist jatkoi keruumatkaansa »heinäkuun alusta, ja olen siitä lähtien lakkaamatta *Ilo-mantsin*, *Korpiselän*, *Suojärven* ja *Suistamon* seurakuntia vaeltanut, ja sillä välillä vielä *Ruskialassa*, *Jaakkimassa* ja *Pielisessäkin* kävellyt», hän kertoo eräässä tuttavalleen osoitetussa kirjeessän tai sen luonnoksessa.¹

Valitettavasti ei ole käytettävissäni matkalta päiväkirjamaustiinpanoja, joiden asemesta mainitussa tuntemattomalle kyhätysssä kirjeessä on runonkeruusta ja kansan laulutaidosta katsaus, josta otettakoon seuraavat Ahlqvistin kokemuksia ja runonkeruutyötä valaisevat kohdat:

Surkia on sanoakseni, kuinka ylenkatsotut kansan vanhat runot ovat rahvaalta, ja sitä asiata tuskin voinetkaan uskoa, ennenkun sanon, että niitä joka paikassa jo ainoastaan *renkukuksissa*, se on; kunnottomiksi, juomarattien ja semmoisten laulettaviksi sopiviksi mainitaan. »Niitäkö renkukuksia työ tahtositte?» »Renkutusvirsistäkö? no mitä niillä tehtänee?» nämä kysymykset runonkerääjä saa aivan jokaisessa käymässään talossa kuulta, vaikka kuinka karvaasti hänen suomalaisuutta rakastavasta mielestään kävisivät. Tämä ylenkatse, vanhoiin lauluhin on paikka paikoin niin suuri, ett'et millään tavalla voi hyvääkään laulajata saada laulamaan, sillä hän pelkää koko kylän nauruksi ja pilkaksi sillä keinoin joutuvansa, ja tätä taas karttaa jokahinen niin paljon kuin ikänänsä voipi. Vieläpä 'synniksikin' ja 'räähkäksi' sanotaan semmoisten virsien kerrontaa, eikä muille kun viinassa ja »vesselässä» olijoiille sopivaksi. Lönnrotin kävellessä mahtoi vielä paljoa enemmän runon laulajia löytyä kun nyt, muuten on se melkeen mahdotointa selittää, kuinka hän voi niin vähällä ajalla niin isot runotukut, kun esimerkiksi Kanteletarkin on, kokohon saada. Mut nyt on jo asian laita paljon muuttunut».

Valitettuaan vanhan runolaulun häviämistä Ahlqvist toteaa, että sen on syrjäyttänyt uusi laulu:

Jos muinainen laulu oli kielen ja mielen mukainen, korkia ja hellä, yksinkertainen ja ihana, niin on nykyinen ulkomaisista suomennettu kieltä ja mieltä sortava, alhainen ja korvitse menevä, tuhma ja törkiäkin. Tämä nykyinen laulanto on kahtakin laatua. Yhden tekevät ne niin kutsutut 'arkkiveisut', joidenka kieli-kehnouden ja kaikeksi muuksi kun lauluksi sopimattomuuden hyvin kyllä tunnet. Näitä, joiden kirjoitanta ja pranttääminen pitäisi korkian sakon haastolla kiellettää, rahvas pitää kuitenkin monta mointa isommassa arvossa kuin entisiä runoelmiaan, ei tietäen mitä myrkyä näistä ruokottomista veisuista monestikin sydämmensä ja järkensä vahingoksi imee. Toinen laatu rahvaan nykyistä laulantoa on nyt elävien taikka vasta eläneiden runoilijoiden tekemät. Ja ehkä näissäkään ei vielä ole Runottaren

¹ Samat keruupaikat A. A. Luettelee E. Lönnrotille kirjoittamassaan kirjeessä 15. 6. 1847 (SKS:n kirjekok. 7).

autuaallista henkeä, niin ovat ne kuitenkin tulevaisen, entiselle pohjalle perustettavan laulantomme alut ja juuret. Waan kuinka heikko ja horjuva näistä juurista nouseva taimi vielä on, tiedät itse, ja paitsi Paavo Korhoista, (muista Kymäläinen ja eräitä muitakin,) tokko yhtään parempata rahvaan laulajata vielä löytynee, kenen into olisi naururunoa korkeammalle voinut kohottaa.»

Se laji vanhaa runoa, »joka vielä kokee entisessä runon arvossa pysytellä», on Ahlqvistin mielestä loitsuruno. »Savossakin, kenties lännempänäkin, tapaavat vielä erään loihtijan, vaikka toisenlaatuiset vanhat runot ovat jo ammoin aikoja näiltä seuduin sammuneet. Niin Karjalassakin. Ilomant-sissa, jonka ainoastaan itäisissä Reikan uskolaisilta asutuissa tienoissa enää Kalevalan runoja vähän kuulet lauleltavan, ei kumminkaan löydy' yhtään kyllä, kussa ei loihturnoja vielä tukulta saisi.»

Ahlqvistin ensimmäisen keruumatkan tulokset olivat huomattavat. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimies mainitsi 4. 11. 1846 kokouksessa (§ 7) hänen saaneen runorikkaasta Karjalasta kokoon »lauluja ja satuja». Saaliiksi oli kertynyt kuusi vihkoa (29 arkkia) runoja, 17 arkkia »satuja ja tarinoita», yksi vihko »itkuja» ja yksi »nykyisempiä runoja». Runsaista keruista lausuttiin kerääjälle kiitokset.

Ahlqvist lähetti 15. 6. 1847 keräämänsä »runot, sadut ja arvoitukset» Elias Lönnrotille Kajaaniin mainiten kirjeessään mm.: »Kuinka iso arvo näille keruille lienee annettava, sen taidatte Te parhaiten päättää, näitä muihin keruihin verratessanne, vaan sen tiedän itsekin, että monta arkkia olen tyhjään kirjoittanut vanhoja, Kalevalassa ja Kantelettaressa löytyviä runoja ottaessani, mutta näitä oli vaikea kaikkia muistaa; ehkä ennen matkaan lähtemistäni kylläkin koin ne mieleeni panna; ja toiselta puolen taas ei ollut, laulajan jo tutuista virsistä alkaessa, aina hyvä sanoa semmoista runoa jo 'kirjassa olevaksi', olisi moni minulle tuntematoinki virsi jäänyt saamatta. Näin on monta jo painettua, monta Europaeuksen saamaa tullut näiden joukkoon, kukaties niinkin paljolta, että aivan pelkkä—uutta tokko heistä yhtäkään lienee, ja paras luottamukseni on *toisintojen* niistä saanta. Mutta jos näistä saamistani olisi vaikka kuinkakin vähäinen apu tulevalle runokirjallisuudelle, niin on niistä itselleni kumminkin iso hyöty ja ilo ollut, kun niitä keräellessäni, tulin kieltä ja kansaa laveammin tuntemaan, ja korvanikin sain runoon paremmin taipumaan.»

Lönnrot kiittää Kajaanista 20. 6. 1847 kirjoittamassaan kirjeessä Ahlqvistia »runoista ja muista kirjoituksista» ja hän jatkaa: »Aivan joutavata työtä olisi ollut niiden uudesta kirjoittaminen, kun jo ennestään ovat kyllä selvästi kirjoitetut. Kun vaan ennätän saada erilleen kirjoitetuksi, mitä niistä

on Kalevalan ja Kantelettaren parannukseksi tuleva, kyllä taas lähetän Teille vanhat tuttavanne takaisin.»

Ahlqvistin säilyneet kansanrunouskokoelmat valaisevat hänen aikansa keruutapoja. Tällöin ei kiinnitetty vielä huomiota sellaisiin seikkoihin, jotka nykyisin ovat tieteellisessä keruutyössä välttämättömät. Tarpeellisena ei pidetty merkitä laulajan nimeä, ikää eikä kotipaikkakuntaa, joskus ei keruuseutuakaan pantu tarkasti muistiin. Pääasiana oli saada kokoon folklorea, joka oli peräisin kansan keskuudesta. Kielelliset korjaukset, tasoittelut, jopa joidenkin säkeiden poisjättäminen oli tavallista. »Kokoonpanotkaan» eivät olleet tuntemattomia. Niinpä Ahlqvistkaan ei ole kuin ani harvoin merkintä, mistä mikin runo oli saatu, kuka sen lauloi ja milloin tallennus oli tapah-
tunut. Myöhemmin on ollut vaikea — usein aivan mahdoton — selvittää näitä tärkeitä seikkoja. Kun nelisenkymmentä vuotta myöhemmin Suom. Kirj. Seurassa ryhdyttiin runotoisintojen järjestely- ja julkaisutöihin, tiedusteltiin Ahlqvistilta, keitä runonlaulajia hän oli laulattanut. Vastaukseksi hän kirjoitti 31. 10. 1887 F. W. Rothstenille:

»— — —, saan pyynnöstäsi ilmoittaa, ett' en minä niistä, jotka v. 1846 lauloivat minulle runoja, nimeltänsä muista muita kuin Simana Sissosen, kreikanuskoksen ukon Megrijärven kylässä noin peninkulman matkaa itään päin Ylämantsin kirkolta, ja Matleena Kuivalattaren (jonka jo Lönnrot mainitsee Kantelettaren esipuheessa); jälkimmäinen lauloi vaan lyyrillisiä runoja. Eräs kreikanuskoinen ukko Hattupään kylässä, sekin Ylämantsin pitäjältä, mutta kaukana salon sydämessä lähellä rajaa, lauloi minulle sangen paljo; mutta sen nimeä en jaksa muistaa. Matleena Kuivalattaren asuinpaikka oli yksinäinen talo Koitereen itäisellä rajalla mainittua pitäjältä.»¹

Silloin eivät runonkerääjät antaneet arvoa toisinhoille, elleivät ne olleet aikaisemmin tunnettuja täydellisempiä. Niin ei Ahlqvistkaan koonnut varhemmin saamiensa runojen variantteja. Tästä on jäänyt kuvaava merkintä hänen runovihkoonsa erään ilomantsilaisen häärunon (n:o 210) viereen: »Tämä virsi on jo moneen kertaan minulle laulettu, vaan hyvä laulaja-akka kun alotti laulantansa sillä, niin en voinut ottamatta olla.»

Kuten mainittu, Ahlqvistin runsaan runosaaliin Elias Lönnrot sai käytettäväkseen Uutta Kalevalaa toimittaessaan. Sadut taas joutuivat suurimmalta osalta Eero Salmelaisen julkaisemaan teokseen »Suomen kansan satuja ja tarinoita».

*

¹ SKS:n kirjekok. 59. — Koitereella kokemansa tunnelmat Ahlqvist siirsi kirjoittamaansa »Satu»-kuvitelmaan, joka alkoi ilmestyä »Suomettaren» ensi numerosta 1847.

V:n 1847 keruumatkasta on edellistä vähemmän säilynyt tietoja. Tunteamatonta on toistaiseksi, kenen kustantamana Ahlqvist on matkansa tehnyt ja mihin saakka se on ulottanut. Luultavinta on, että Ahlqvist, jouduttuaan relegoiduksi yliopistosta tunnetun osakuntakokouksen jälkeen huhtikuussa 1847 tapahtuneen selkkauksen vuoksi, ei saanut lupaa oleskella yliopisto-kaupungissa, ja siksi hän tuskin on voinut saada matkastipendiä. Matkan tulokset ovat myös hämärän peitossa. Kirjallisuudessa mainitaan vain Ahlqvistin kulkeneen halki itäisen Pohjanmaan ja Vienan läänin harjoittamassa murteentutkimusta.¹

Ahlqvist lienee toveripiirissään — Savo-Karjalaisessa osakunnassa — v:n 1850 paikkeilla esittänyt lyhyen »matkakertoelmansa». Sen ja eräiden päiväkirjakatkelmien perusteella voidaan kuitenkin hieman seurata hänen matkansa jälkiä.

Elokuussa Ahlqvist matkusti eräiden kumppaliensa kanssa Kuopiosta Kajaaniin. Tarkoituksena oli nauttia »Luojan kaunista kesää», mutta samalla myös kerätä satuja ja runoja ja »ylipäätään tulla tutuksi näiden Kainulaisten ja Karjalaisten kanssa, jotka ensiksi olivat johtaneet Lönnrotin Kalevalan jälille, ja joiden seasta ensimmäinen Kalevala-laitos paraasta päästä onkin koottu».

Kajaanin seutujen luonnonkauneus ja historialliset muistot tekivät Ahlqvistiin vaikutuksen, jota hän esitti kertoelmassaan laajasti ja mielenkiintoisesti. Täältä hän kirjoitti 15. 8. ystävälleen Herman Kellgrenille Pariisiin pitkän kirjeen², jossa mainitsee, että Paavo Tikkanen on »matkoilla Suomen Karjalassa ja minä matkalla Vuokkinientä ja Paanajärveä kohti». Kirjeestä käy selville, että Ahlqvist on vierailut Elias Lönnrotin luona ja että »matkakumppalina» on Kotos Aspelund. Kalevalan kokoonpanija asui tällöin kaupungin kappalaisten luona. »Hänen huoneensa ei suinkaan näyttänyt, että Suomen isoin mies siinä asuisi. Sen sisällystä oli kaksi kirjakaappia, ja eräitä tuolia. Waan olletikin kaksi isoa kanteletta vetivät minun silmäni. Ne olivat hyvin siistitekoiset, L:n omat tekemät, toinen 32:lla toinen 36:lla kielellä.» Kalevalan uuden laitoksen kirjoittamisesta Ahlqvist on merkinnyt muistikirjaansa erinomaisen arvokkaan kuvauksen.³

Kajaanissa viivyttyään joitakin päiviä matkamiehet lähtivät Vuokkinientä kohti. Ensin kuljettiin »maisoin» Paltamoon ja sieltä Oulunjärveä myöten Kiehimänsuuhun. »Kestikievaria tästä eteenpäin on *Heikkilä, Mikkola (Ristijärvi), Mutkala*. — Nämä kestikievarit ovat vaan kesäksi, sillä talvitie

¹ E. N. SETÄLÄ A. A.:in tieteellisestä toimesta (Virittäjä II/1886 s. X).

² Kiittäen mainitsen prof. Gunnar Castrénin antaneen ystävällisesti kirjeen käytettäväkseni.

³ AARNE ANTILA Elias Lönnrot II s. 64.

ei kulje varsin samoja jälkiä kuin kesä-. Soutupalkkaa maksetaan 26 kpl. 3:lta ja vähemmältä perinkulmalta. — Edellämainituissa koskissa (Lappikoski, Uurankoski, Iikoski, Kalliokoski, Junkkonen, Seitsenoikia, Wäärä ja Siitti) on pahimmissa valan tehnee tkosken laskijat.»

Matkareitin luonnonkauneus viehättää Ahlqvistia, mutta myös kansan elämä kiinnostaa häntä. Hän katselee tarkkaan »maanraadetta», ottaa selkoa tervanpoltosta, simpukan pyynnistä, kansan sivistystasosta ja sen kieli-murteesta. »Kielen sanoo Lönnroti olevan parhaimman koko Suomessa. Ja puhdasta onkin, melkein kuin Kuopion Suomi, mutta vähän karjalaisempi, niinkuin Kaavilla.» Näytteeksi Ahlqvist merkitsee isämeidän »Hyrynsalmen Suomella».

Mutta kansantietoudenkaan keruu ei jää unohduksiin. »Mekin olimme istuneet kaiken matkaa ääneti, mutta illenpitimen aloimme haastatella soutu-miehiä, johtain heitä sadun kukoistaville kedoille. Ukot vastasivatkin toivomme, vaikka tähän asti olivatkin hekin olleet vähäpuheiset, ja nyt purkautui heiltä milloin runon palanen, milloin satu vetehisestä ja sen aarteista, milloin tarinoita lukemattomista näillä seuduin käydyistä sodista ja melskeistä Wenäläisten kanssa. Erittäin paljon oli heillä puhumista muinaisesta Laurikais-nimisestä kansan johtajasta.»

Hyrynsalmella matkamiehet viipyivät pari päivää (25—26. 8.) ja Kuhmoniemiessä olivat syyskuun 2. pnä. Matka kulki »Hoikan, Kerelän, Alanteen, Kinnulan, Pussilan ja Hyryn kautta Wiiankiin, joka on viimeinen talo tällä puolen rajan». Täällä Ahlqvist aluksi kummasteli suuresti, että partasuut karjalaiset tulivat rajan takaa tyhjin astioin hakemaan viinaa, mutta sai kuulla, että viinanpolto ja -myynti oli Venäjällä valtion monopolina. Viianki-järveä ylittäessään kolme kivijärveläistyttöä lauloi »sekä suomalaisia lauluja että venäjän kielisiä pajuja. Nämä pajut ovat enimmäkseen rakkauden lauluja, usiasti sangen kauniita ja tänne tulleita Wenäjällä kävelevän rahvaan kanssa, joka laulaa ne venäjän sanoilla, vaikka harva ymmärtää sisällepidoista sanaakaan.» Tyttöjen kotitaloon saavuttuaan matkamiehet joutuivat näkemään karjalaisjuhlat (*broasnikka*), joiden laajasta kuvauksesta voi päätellä niiden kiinnostaneen Ahlqvistia.

Kansatieteellisten huomioiden merkitseminen on tärkeänä puolena Ahlqvistin päiväkirjassa. »Maanraade on aina rajoille asti yhdenlainen, kuin edellä mainittiin», hän kertoo. »Kuta etemmä pohjoista kohden kuitenkin tulee, sitä enemmän vähenee ja pienee pellot, ja metsäruukki ja muut elatuskeinot enenevät.» Kun maakunnan maanviljelys on vähäistä, täytyy rajan-takaisten karjalaisten hankkia viljaa ostamalla. Se panee miehet kulkemaan kaupalla. »Laukkuryssien» kaupasta Ahlqvist laati perusteellisen selonteon luetellen heidän matkareittejään Suomessa ja kaupantekoaan maassamme.

»En luule valhettelevani, jos sanon heidän määränsä 3000:ksi.» Kotiseudullaan on »tämä rahvas hyvin rehellinen».

Miten kauas Ahlqvistin ja Aspelundin matka ulottui rajan takana, ei käy säilyneistä papereista selville. Joka tapauksessa he palasivat Kajaaniin, josta Lönnrot kirjoittaa 3. 10. Matthias Akianderille: »Ahlqvist (Oksanen) asuu nyt täällä Kajaanissa ja hän on aikonut ryhtyä [Friedrich] Nösseltin 7-osaisen historiallisen käsikirjan kääntämiseen.»¹ Näyttää siltä, että lokakuun puolella Aspelund lähti Kajaanista², mutta Ahlqvist jäi edelleenkin sinne.

Ahlqvist oleskelee Kajaanissa vielä marraskuussakin. Kirjoittaessaan 7. 11. K. Kiljanderille hän kertoo yhdessä Lönnrotin kanssa tarkastaneensa E. J. Stagneliuksen »Martyrat»-teoksen käsikirjoitusta, jonka Kiljander oli suomentanut ja jota Lönnrot arvosteli Litteraturbladetissa (1847: 6). — Muutkin kirjalliset työt ovat Ahlqvistilla tekeillä hänen Kajaanissa viipyesään.

Oudolta tuntuu, ettei Ahlqvist ole tällöin julkaissut matkakertomustaan esim. Suomettaren palstoilla, mihin hän kuitenkin painattaa mm. eräitä serbialaisia kansanlauluja. Kahdessa kirjeessään (30. 10. ja 27. 11.) Paavo Tikkanen pyytää Ahlqvistia muistamaan Suometarta avustuksillaan.

Kajaanin viikkoinaan Ahlqvist joutui siis usein tekemisiin Lönnrotin kanssa, jolta hän varmasti sai suorastaan elämänuraa viitoittavia herätteitä. Erikoisen mielenkiintoista Ahlqvistista oli seurata Lönnrotin käsialojen valmistumista. Ilmeisesti Ahlqvistin antama on uutinen, joka on Suomettareissa (n:o 46): »Lönnrotilla on Kalevala kohta valmis, muuta ei puuttuva kuin kerta lävistämistä [= tarkastusta] ja puhtaaksi kirjoittamista. Sana-kirjaa sanoo jo tulevana syksynä rupeevansa pranttäyttämään.»

Tässä yhteydessä on syytä mainita eräs kirjetieto Ahlqvistin osallistumisesta murteentutkimukseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran helmikuun kokouksessa 1847 Matthias Akiander teki kaksi ehdotusta, joista toinen kosk kansankielen sanavarastojen keräystä, toinen Suomen eri murteiden tieteellistä tutkimusta³. Seuran sihteeri S. G. Elmgren kirjoitti 4. 11. Ahlqvistille Kajaaniin ja pyysi häntä kuvailemaan oman kotiseutunsa kielimurretta.⁴

Tähän kirjeeseen Ahlqvist vastasi Elmgrenille 21. 11. lausuen kirjeensä jälkikirjoituksessa: »Murteita selvitetessä ottaisin osakseni Kuopion murteen, ja täällä Kajaanissa saatan toteuttaa Seuran tehtävän, koska olen niin piintynyt Kuopion seuduilla puhuttuun murteeseen, että minun on vaikea

¹ Ahlqvist on suomennostyötään suorittanut, mutta syystä tai toisesta käsikirjoitus ei liene koskaan valmistunut. Lönnrot tiedustaa 27. 3. 1848 A. A:ilta, miten Nösseltin käännöstyö oli edistynyt.

² Aspelundin kirje 30. 10. 1847 A. A:ille (SKS:n kirjekok. 141).

³ A. R. CEDERBERG Matthias Akiander (1917) s. 96—.

⁴ SKS:n kirjekok. 141.

vapautua sitä vaivaavista virheistä. Kuitenkin minun on varmistuakseni kuljeksittava Kuopion seuduilla viikko tai pari ja virkistettävä muistiani. Pääasia on harkita jokin kaavio (schema). Ja jos Akianderin [laatima]on parhain, pyydän Sinua olemaan hyvä ja jäljentämään sen ja lähettämään tänne. Minä hankin myös täältä jonkun, joka ottaa huolekseen tutkistella tätä koko maan kielimurteista parhainta.»¹

Miten runsaasti Ahlqvist sai matkaltaan runoja tai muuta kansantietoutta ja antoiko hän käsikirjoituksia Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon, jota tällöin leikillä nimitettiin »paametistoksi», ei ole käynyt selville.

Nämä molemmat matkat ovat olleet Ahlqvistille varmasti tärkeitä, sillä hän perehtyi keruutyöhön, tutustui kansaan ja oppi tekemään matkaa vaikeassakin maastossa. Mutta — E. N. Setälän sanontaa käyttäkseni — »varsinaisesti hänen matkansa alkavat vasta vuodesta 1854».

SULO HALTSONEN

Les premières quêtes d'August Ahlqvist

Jusqu'ici, on a su très peu des premières quêtes d'Aug. E. Ahlqvist (1826—1889), entreprises en 1846 et 1847. Ses papiers posthumes, trouvés il y a une vingtaine d'années, aussi bien que des lettres adressées à diverses personnes y jettent cependant quelque lumière. Ahlqvist commença ses études universitaires en automne 1847. Dès lors, il manifesta un vif intérêt pour les sciences nationales. Après avoir obtenu, en 1846, une bourse de la Société de littérature finnoise, il se dirigea, au mois de juillet de la même année, vers Liperi et Taipale, à la quête du folklore. De là, il s'en fut à Ilomantsi, Korpiselkä, Suojärvi, Suistamo, Ruskeala et Jaakkima. Il rassemblait en premier lieu des chansons et des contes et envoya les trouvailles à E. Lönnrot à Kajaani; celui-ci s'en servit pour la rédaction de son nouveau Kalevala.

Relégué au printemps 1847 de l'Université, Ahlqvist décida de continuer, vers

la fin de l'été, ses quêtes de poésie populaire et de s'initier, en même temps, aux parlers populaires. Il partit pour Kajaani, où il vit Lönnrot, et après un bref séjour dans cette ville, il alla à Paltamo, traversa le lac Oulujärvi, puis se rendit à Hyrynsalmi, Kuhmoniemi, Viiankijärvi, d'où il poussa probablement jusqu'au-delà de la frontière russe. Les recherches linguistiques semblent avoir été au premier plan, bien qu'il s'intéressât aussi aux questions ethnographiques. De retour à Kajaani en septembre, il y passa au moins deux mois s'occupant de travaux littéraires.

Ces deux excursions furent d'une grande importance pour Ahlqvist. Elles lui permirent de s'initier aux quêtes, de prendre connaissance de la vie du peuple et d'apprendre à cheminer dans un terrain difficile. Ses quêtes proprement dites ne commencèrent qu'en 1854.

SULO HALTSONEN

¹ Kirje S. G. Elmgrenin kokoelmassa (Valtionark.).